

Arapça'da Nekre (Belirsiz İsim) Kullanımların Semantik Boyutu (Tenkîr Üslûbu)

Dr. Halil İbrahim KAÇAR*

Özet

Ma'rife kelimesinin zıttı olan nekre, sözlük anlamı itibariyle 'tanınmayan, bilinmeyen' anlamında bir sıfattır. Terim olarak **kelimenin ma'rife formlarından arınmış yalın halidir**. Bu yalın yapı anlam itibariyle tek unsura(müfred) yönelik olabileceği gibi tür'e (cins) de yönelik olabilir. Dolayısıyla nekre isim hem aza hem de çoğula yönelik anlam yüklenebilir. Söz sahibinin nekre kullanıma (tenkîr) başvurmasının arka planında birtakım edebî maksatlar vardır. Bu maksatları açığa çıkaracak yegane kriter makamın/kontekstin kendisi ve onu yorumlayacak olan edebî zevktir.

Anahtar Kelimeler: Nekre, tahsis, tahkîr, ta'zîm, azlık, çokluk.

Abstract

Nakirah (indefinite noun) is as opposed of ma'rifah (definite noun) means unknown, unrecognized used as an adjective. As a term it is a usage a noun without definite articles. Nakirah can be used of for singular as well plural form. People use nakirah for certain literary ends. This literary ends could be understood according to its context.

Key words: Nakirah (indefinite noun), ma'rifah (definite noun) context, balâgah, ma'ânî.

Giriş

"Kur'an dili" olma şerefine nâil olmasıyla Arapça dünya dillerinden hiçbirinin erişemediği seviyede araştırma ve tetkiklere konu olmuştur. Modern dünya dillerinin günümüzde ancak yeni yeni tetkik etmeye çalıştığı konular, Kur'an'ı anlama ve üslûbuna vâkıf olma gayretleri sayesinde tâ Abdülkâhir el-Cürcânî'den (ö. 471/1078) itibaren üslup seviyesinde ele alınmış ve işlenmiştir. el-Cürcânî nekre kullanımlara yönelik önemli tespitlerde bulunmuş, nekre kullanımların kendine has makamı/konteksti olduğunu, nekre makamında yer alan kullanımı ma'rife ile karşılanmanın mümkün olmadığını karşılaştırmalı bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. Konu ile ilgili olarak el-Cürcânî'den aldığı verileri Kur'an üslûbu üzerinde uygulayan ve nekre kullanımların ibareye yüklediği açılımlar etrafında önemli gayretler sarf edenlerin başında edebî tefsirin ilk mümessillerinden olan ez-Zemahşerî'yi (ö. 538/1144) zikretmek mümkündür.¹

* M.Ü. İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

¹ el-Merâğî, Ahmed Mustafa, 'Ulûmu'l-belâga, Beyrut, ts., s. 126.

İnsanoğlu her zaman açık anlatımı tercih etmeyebilir. Merâmını açık anlatım ile karşılayamadığı yerlerde kapalı anlatıma başvurur. Çünkü bazen kapalı anlatımın gördüğü işlev ve karşıladığı ihtiyacı açık anlatımla ifa etme karşılama şansı yoktur.² Mutlak genellemelere, çok sayıda unsuru kastetmeye, tahsis, tazim, azlık, çokluk, gizleme.. gibi açılımlara imkân tanınması açısından nekre kullanım söz sahibi için özellikle tercih sebebi olur.

Tanım

Ma'rife kelimesinin zıttı olan nekre, sözlük anlamı itibariyle **bilmemek, tanımamak** anlamlarına gelen نَكَرًا نَكْرًا، نَكْرًا، نَكْرًا maddesinden **tanınmama, bilinmeme** anlamında masdar ismi ve 'tanınmayan, bilinmeyen' anlamında bir sıfattır.³ Nekre, **belirli bir manaya delâlet etmeksizin kendi cinsi içerisinde şâyi/yaygın/genel bir anlam ifade eden (belirsiz) isimler**⁴ için kullanılan bir terimdir.⁵ Bu yaygın anlam tek unsura(müfred) yönelik olabileceği gibi tür'e(cins) yönelik olabilir.⁶ رجل جاءني دendiğinde bundan **'kadın değil erkek geldi'** anlamında cins anlam kastedilebileceği gibi; **'iki değil tek bir adam geldi'**⁷ anlamında tek kişi de kastedilebilir.⁸

Diğer taraftan nekre isim hem tekile hem de çoğula yönelik anlam ifade edilebilir. Tekil, ikil yahut çoğul nekre kullanımlarla, tayin ve tahsis⁹ olmaksızın herhangi bir tekil, ikil yahut çoğul kastedilebilir. Tekil nekreye رجل، امرأة، إنسان (bir adam, bir insan, bir kadın), ikile امرأتان، رجلان (iki adam, iki kadın), çoğula da رجال، نساء (adamlar, kadınlar) örnekleri verilebilir. Zikredilen isimler ile herhangi

² Ebû Mûsâ, Muhammed Hüseyin, *el-Belâgatü'l-Kur'âniyye fî tefsîri'z-Zemâşeri ve eseruhâ fi'd-dirâsâti'l-belâğîyye*, Kahire 1988, s. 259.

³ el-Cevherî, *es-Sihâh*, "nkr" md.

⁴ Vaz'ı ile yani ilk ortaya konuluşu ile müşterek anlam ifade eden her isim nekredir. Meselâ رجل /adam kelimesi böyledir, çünkü bu kelime bir tek kişi için kullanılmak üzere vazedilmemiştir. Bu kelime ancak 'adamlık' hakikati üzere olanlardan her biri için müşterek olarak kullanılmak üzere vazedilmiştir. bk. Abbâs Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, Kahire ts, I, 206, 288-290.

⁵ Belâgat literatüründe nekre kelimelerin kullanımı "tenkîr" terimiyle de karşılanmaktadır.

⁶ el-Alevî, *et-Tırâz: el-mutazammîn li-esrârî'l-belâga ve ulûmi'l-hakâik*, Beyrut 1995, s. 208.

⁷ es-Sekkâkî, Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Ebî Bekr Muhammed b. Ali, *Miftâhu'l-'ulûm*, Mısır ts., s. 102.

⁸ Başına lâm-ı tarîf (ال) ve زُت kelimesinin dahil olması; tenvin alması; başına istiğrak ifade eden من harf-i cerinin, كم edatının, اِنَّ ve ليس gibi amel eden ن'ın gelmesi; hâl ve temyiz olarak nasbedilmeye uygun olması gibi alâmetleri olan nekre isim, ele alınışı itibariyle de üç ayrı kısma ayrılır: 1) Şüyu itibariyle nekre-i mahza ve gayr-ı mahza; 2) Tayin itibariyle nekre-i maksûde ve gayr-i maksûde; 3) İfade itibariyle nekre-i müfide ve gayr-i müfide olmak üzere. (bk. Abbâs Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, I, 209, 211, 288; İbn Hişâm, Cemâluddîn, *Şerhu Şüzûri'z-zehab* (nşr. Muhammed Muhyiddîn 'Abdülhamîd), Mısır 1385/1965, s. 131-134.

⁹ Meselâ اجتمعت بطلاب خمسة، عندی رجلان إثنان، اجتمعت بطلاب خمسة cümlelerinde nekreden belli bir sayı kastedilmektedir. Çünkü nekre isim, kendisini belli bir sayı ile tahsis eden bir sıfat ile kullanılmıştır.

bir kadın, erkek veya insan kastedilir, belirli birisi kastedilmez. Bir cins/nevi mânâ içeren isimlere ise ربح، تراب، ماء، isimleri misal verilebilir.

Ma'rife gibi nekre de haddizatında belirli bir mânâya delâlet eder. Böyle olmasaydı insanlar arasında anlaşma ve iletişim mümkün olamazdı. Şu kadar var ki nekre belirli olması itibari ile değil zâtı itibariyle belirli bir şeye delâlet eder.¹⁰ Yani nekrenin bizzat lafzında muhatap tarafından bilindiğini gösteren bir ipucu mevcut değildir. Ancak ma'rifenin lafzında muhatap tarafından bilindiğini gösteren bir ipucu mevcuttur. Dolayısıyla nekreden sadece belirli unsurun zâtı anlaşılır, muhatap tarafından belirli olma durumu anlaşılmaz. Oysa ma'rife'den hem belirli unsurun zâtı hem muhatap tarafından biliniyor olma durumu anlaşılır.¹¹

Bir şey ne kadar meçhul ve bilinmezlik derecesi ne kadar yüksek olursa, mahiyetini anlama ve künhünü idrâk etme hususunda muhatabın ilgi ve merakı o denli fazla olur. Bunun pek tabii bir sonucu olarak da söz konusu şeyin tahmini ve yorumu etrafında fikir jimnastiği normalin üstünde bir boyutta ve çok geniş bir dairede gerçekleşir. Bu da söz konusu unsurun ma'rife kullanımından çok daha etkili bir boyutta algılanmasını sonuçlandıracaktır.¹² Üzerinde çok fikir yordduğu ve uğrunda büyük emekler sarf ettiği şeye nâil olduğunda insanın büyük bir haz duyması bunun en açık delilidir.

Misal olarak **إِنَّ زُلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ** (kıyametin sarsıntısı büyük **bir şeydir**)¹³ âyetini inceleyelim. Âyette haberin (el-mahkûmu bih = **bir şeydir** = شَيْءٌ) nekre (belirsiz) getirilmesi, kıyamet sahnesinin çok daha derin boyutta algılanmasına zemin hazırlamıştır. Şöyle ki, bu kullanım sonucunda muhatap, (شَيْءٌ) kelimesinin ifade edebileceği sınırsız açılımları hayal dairesine taşıyarak söz konusu sahnenin kelimelerle ifade edilemeyecek kadar korkunç ve tüyler ürperten bir sahne olduğunu zihninde canlandırma imkânı bulur. Böylece âyet-i kerîmeye muhatap olan herkesin, (شَيْءٌ) kelimesinin nekreligi/belirsizliği karşısında önce ürpermekten, arkasından sahneyi hayal dünyasına taşıyıp onun korkunçluğunu ve vahâmetini zihninde canlandırmaktan kendini alamayacaktır.

Diğer taraftan haberin belirsiz olarak kullanımının yanı sıra haber olarak seçilen kelimenin (شَيْءٌ) bizzat kendisinde müphemliğin/kapalılığın bulunması söz konusu sahnenin gizemini daha da arttırmakta, dehşetinin boyutunu daha derin bir seviyede algılamaya imkân tanımaktadır. Ama haber ma'rife kullanılsaydı, o zaman muhatabın zihninde belirecek anlam, o şey hakkında bildiği bilgiyle sınırlı

¹⁰ el-Alevî, *et-Tirâz*, s. 208.

¹¹ el-Merâğî, *'Ulûmu'l-belâğâ*, s.112.

¹² Nâcî, Mecîd Abdülhamîd, *el- Ususu'n-nefsiyye li esâlibi'l-belâgati'l-'arabiyye*, Beyrut 1984, s.124-125.

¹³ el-Hac, 22/1.

kalacak, nekreliliğin anlamı kattığı derinlik ve muhatap üzerinde yarattığı etkiyi yaratmayacaktı.

Söz sahibinin altı kategori halinde olan ma'rife kullanımlara başvurmayı pek de tercih etmesi belli bir sebebe bağlı olmalıdır. Bu gereklilik, tamamen irâdî bir aktivite olan dil olgusunun tabii bir sonucudur. Zira insan aklının bir ürünü olan dilde hiçbir kullanımın tesadüfi olduğunu söylemek mümkün değildir. Bundan dolayı nekre kullanımının (tenkîr) arka planında elbette birtakım edebî maksatlar vardır. Bu maksatları açığa çıkaracak yegane kriter makamın/konteksin kendisi ve onu yorumlayacak olan edebî zevktir.¹⁴ Ma'rife gibi nekreliliğin her birinin kendine has makamı ve anlam açımları vardır.

Söz konusu edebî maksatları nekre kullanımının sadece kendisinden değil, içerisinde yer aldığı siyak/konteksten yakalamak gerektiğini yakından görmek üzere *وَلْتَجِدْنَهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرَ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِتَجِدْنَهُمْ* (Onları, insanların hayata en düşkününü, (Allah'a) ortak koşanlardan daha tutkunu bulursun; her biri, bin yıl yaşatılmasını ister. Oysa yaşatılması, onu azaptan uzaklaştıracak değildir) âyeti¹⁵ ile *وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ* (Ey akıl sahipleri, kısıpta sizin için hayat vardır, umulur ki korunursunuz) âyetinde¹⁶ *حياة/hayat* kelimesi misal verilebilir. Her iki âyet-i kerîmede söz konusu kelime nekre kullanılmıştır, ancak her birinde farklı mânâyâ delâlet etmektedir. Birinci âyette *حياة* kelimesi 'şerefli olsun rezil olsun, ahiret endişesi olmayan ve her şeyi dünya hayatından ibaret gören zihniyetteki insanların sürmek istedikleri herhangi bir hayata olan düşkünlüklerine' delalet ederken;¹⁷ ikinci âyette sıradan değil huzur ve mutluluk dolu bir hayata işaret etmektedir.¹⁸ Zira adaletin gerçek anlamda tecellisi neticesinde sosyal hayata bir huzur ve güven sağlanmış olmakta ve adeta bir kişinin cezalandırılması karşılığında topluma bir hayat bahşedilmiş olmaktadır.¹⁹ Dolayısıyla diğer bütün

¹⁴ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâğa: Fünûnuhâ ve efnânuhâ*, Ürdün 1989, I, 329; Feyyûd, Besyûnî Abdülfettâh, *Min belâgati'n-nazmi'l-Kur'ânî*, Kâhire 1992, s. 132; Ebû Mûsâ, *el-Belâgati'l-Kur'ânîyye*, s. 263.

¹⁵ el-Bakara 2/96.

¹⁶ el-Bakara 2/179.

¹⁷ el-Cürcânî, Abdülkahir b. Abdurrahmân b. Muhammed, *Delâilü'l-i'câz* (nşr. Mahmud Muhammed Şâkir), Kâhire 1413/1992, s. 288-289; ez-Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf 'an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücutihî't-te'vîl*, (nşr. Muhammed Mersâ Âmir), Kâhire 1397/1977, I, 82; Hâlidî, Salâh Abdülfettâh, *I'cazû'l-Kur'ânî'l-beyânî ve delâilü masdarihî'r-rabbânî*, Ammân 2000, s. 231.

¹⁸ el-Cürcânî, *Delâilü'l-i'câz*, s. 289; Nâcî, *el-Ususu'n-nefsiyye*, s.123; Zağlûl, Hamzâ ed-Demirdâş, *Ilmu'l-me'ânî*, Kâhire 1981, s. 178.

¹⁹ Bazen de aynı kullanım etrafında farklı konteks yorumlarına şahit oluruz. Misal olarak: *حَتَّمَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ* (Allah, onların, kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerine de bir perde immiştir. Onlar için büyük bir azap vardır) (Bakara 2, 7) âyet-i

kullanımlar gibi nekre kullanımın da konteks içerisinde farklı yorum ve anlamlara imkân tanıdığını, bu anlamları belli bir çerçeveye ile sınırlamanın doğru olmadığını, konteks ve onu yorumlayan edebi zevkin bu konuda yegane kriter olduğunu göz ardı etmemek gerekir.²⁰

Nekre kullanıma başvurulduğu durumlar ve bu kullanımın ibareye yüklediği anlamları şöyle sıralamak mümkündür:

a. Şahıs Veya Nesneyi Tarif Edecek Herhangi Bir Bilgi Yoksa

Şahıs veya nesneyi muhataba ma'rife unsurlardan herhangi biri ile tanıtabilecek/tarif edecek hiçbir önbilgiye sahip olunmadığı durumlarda nekreli kullanıma başvurulur.²¹ Eve gelen ve babasını soran kişi ile ilgili olarak çocuğun bilahare durumu babasına aktarırken: *يا والدي جاء رجل إلى البيت وسأل عنك* (Babacığım, eve **bir adam** geldi ve seni sordu) demesi buna misal verilebilir. Çocuğun gelen kimse hakkında hiçbir ön bilgiye sahip olmaması ve onu tarif yollarından biriyle tarif etme şansından yoksun olması, sözü nekreli bir kullanımla aktarma durumunda bırakmıştır.²²

b. Ta'mîm/Genelleme

İbareye genellik kazandırma, ismin anlam kapsamını genişletip her şeye şâmil olduğunu ve bütün unsurları kuşattığını hissettirme amacıyla da nekre kullanıma başvurulur.

Hakkında yargıda/hükümde bulunulan isim ne kadar genel/mutlak ve takyid edilmemiş olursa, hükmün sübut ihtimali o oranda güçlü olur. Mesela *عندي شيء* (yanımda **bir şey** var) dediğimiz zaman, yanımızdaki herhangi bir şeyin varlığını iletmek istediğimizi kastederiz ki muhatap açısından bu hükmü kabul ve tasdikte pek zorlanma durumu olmaz. Çünkü anılan şey'in genel/mutlak olduğuna, hakkında karşı tarafın kabul veya reddine zemin teşkil edecek ön bir bilgi/tarif olmadığına binâen hükmün sübutu ve tahakkuku güçlü olmaktadır. Muhatabın böyle kullanımlarda hükmü/mesajı kabullenme durumu güçlü olması dolayısıyla, hükmü pekiştirme ve zihinde yerleşmesini sağlama işlevi gören ta'rife ihtiyacı

kerîmesindeki nekre kullanımın ez-Zamahşeri nev'iyye(tür, çeşit) ifade ettiğini, buna göre "kafirlerin gözlerini özel bir perdenin bürüdüğünü" söylerken (*el-Keşşâf*, I, 31.); es-Sekkâki nekre kullanımın ta'zîm (büyüklük anlatımı) bildirdiğini, dolayısıyla 'kafirlerin durumlarına uygun düşecek büyük bir perdenin gözlerini bürüdüğünü' ifade etmiştir. (bk. es-Sekkâki, *Miftâhu'l-'ulûm*, s. 103.)

²⁰ Fadl Hasan, *el-Belâğa*, I, 331.

²¹ es-Sekkâki, *a.g.e.*, s. 102.

²² Merâğî, *'Ulûmu'l-belâğa*, s.126; el-Bündârî, Hasan, *Fi'l-belâğati'l-'Arabiyye: 'ilmu'l-me'ânî*, Mısır 1410/1990, s. 144; el-Meydânî, Abdurrahmân Hasan, *el-Belâğati'l-'Arabiyye: Ususühâ ve 'ulûmühâ ve funûnühâ*, Dimaşk 1416/1996, I, 400; Tabâne, Bedevî, *Mu'cemü'l-belâğati'l-'Arabiyye*, Beyrut 1997, s. 692.

azalmakta, hatta gereksiz bir durum arz etmektedir.²³ Ancak hakkında bir yargıda/bir hükümde bulunulan ma'rife veya tahsis edilmiş bir nekre olması durumunda, söz konusu hükmün sübutu zayıflar ve muhatabın hükmü kabulü veya tasdik ihtimali daha zor bir hal alır. Hatta isme yönelik tahsis ve tarif arttıkça, muhatabın anılan hükmü kabul veya tasdik ihtimali daha da zorlaşır. Onun için **سافر رجل إلى تركيا** (Bir adam Türkiye'ye gitti) dediğimizde, tayin ve tahsis olmadığı için bu hükmün muhatap tarafından kabul ve tasdikinde herhangi bir sıkıntı olmaz. Ancak **سافر الرجل إلى تركيا** (Adam Türkiye'ye gitti) deyip **رجل/adam** cinsinden birini ayırıp belli bir kişiyi kastettiğimizde, Türkiye'ye gitme ihtimali mümkün bir eylem olsa da, söz konusu eylemin muhatap tarafından tasdiki ve kabulü bir ispat ve pekiştirmeye ihtiyaç duyar.²⁴

Arap dilinde umum ifade eden önemli kullanımlardan biri nefiy siyakında varit olan (olumsuzluğu izleyen) nekrelerdir. **وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ إِلَّا أُمَّةٌ أَمْثَالُكُمْ** [Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, (onlar da) sizin gibi birer ümmet olmasınlar] âyet-i kerîmesinde²⁵ nekre böyle bir anlam ifade etmektedir. Zira âyette 'yeryüzünün neresinde olursa olsun **dâbbe** adına ne varsa hepsinin insanlar gibi topluluklardan ibaret olduğu' mesajı verilmek istenmektedir.²⁶

Bu kullanım fiil işlevi olan isimlerde de ön plana çıkar. Kur'ân-ı Kerîm'de çok sayıda âyet-i kerîmenin:

إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ، إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ، وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ، إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ، إِنَّ اللَّهَ بَعَادَهُ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ²⁷

gibi ifadelerle son bulmasının sırrı bu olmalıdır. Zira bu cümlelerde yer alan nekre kullanımlarla 'Allah Teala'nın her şeyi kuşattığı, onun varlığının hiçbir mekanla sınırlanamayacağı, her şeyi bildiği, bilgisinin hiçbir husus ve konuyla tahdit edilemeyeceği, bilgi kabildinden olan herşeyin O'nun tarafından bilindiği, kâinatta olup biten her şeyden haberdar olduğu, yaratıklarının hiçbir hareketinin O'nun

²³ Nâcî, *el-Ususu'n-nefsiyye*, s.118.

²⁴ İn احتمال تحقق الحكم متى كان أبعد كانت الفائدة في تعريفه أقوى، ومتى كان أقرب كانت أضعف. وبعد تحقق الحكم بحسب تخصيص المسند إليه والمسند، كلما ازداد تخصصا ازداد الحكم بعدا، وكلما ازداد تخصصا ازداد عموما ازداد الحكم قربا. "Hüküm/mesajın gerçekleşme ihtimali ne kadar uzak olursa, (müsned veya müsnedün ileyhin) tarifine/ma'rifeli kullanımına olan ihtiyaç o kadar güçlü olur. (Bunun yanında) hükmün gerçekleşme ihtimali ne kadar yakın/kolay olursa, (aynı unsurların) tarifine/ma'rifeli kullanımına olan ihtiyaç o kadar zayıf olur. Hüküm/mesajın gerçekleşme ihtimalinin uzaklığı durumu da (cümlelerin ana unsurlarını temsil eden) müsned ve müsnedün ileyhin tahsisiyle orantılı bir şeydir; hüküm/mesaj ne kadar tahsis edilirse, kabulü o oranda güçleşir; ne kadar mutlak/umum olursa, kabulü o denli kolay olur", derken tenkir üslubunun bu boyutuna yönelik önemli bir tespit bulunmuştur. (bk. es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm*, s. 95).

²⁵ el-En'âm 6/38.

²⁶ Ebû Mûsâ, *Hasâisu't-terâkîb: dirâse belâğîyye*, Kahire 1987, s. 214.

²⁷ el-Bakara 2/115, 181, 224; el-Hucurât 49/13; el-Fâtır 35/31.

gözlemi dışında kalmadığı, her an ve her zaman her şeye muttali olduğu' ifade edilmiş olmaktadır.²⁸

Herim b. Sinân'ı övdüğü bir kasidesinde Züheyr b. Ebi Sülmâ (ö. m.609) şöyle der:

وإن أتاه خليلٌ يومَ مَشْعَبَةٍ يقولُ لا غائبَ مالي ولا حَرَمٌ
وَمِنْ ضَرِيئَتِهِ التَّقْوَى، وَيَغْصُمُهُ مِنْ سَيِّئِ الْعَثَرَاتِ اللهُ وَالرَّحْمُ

Şâyet dar günde yanına **bir dost** gelse, malım saklı değil sana yasak da değil, der

Takvadır mizacı, kötü şekilde tökezlemekten de korur onu Allah ve de akrabalık bağı

Şâir memdûhuna ait hasletleri sıralarken, kendisinin kara gün dostu olduğunu ve hiçbir dostundan malını esirgemediğini ifade ederken **خليلٌ/dost** kelimesini nekre kullanmayı tercih etmektedir. Bununla hiçbir dostu arasında ayırım yapmadığını, kim sıkıntı ve darlığa düşerse, kim olduğuna bakmaksızın yardımına koştuğunu satır aralarına taşımaya çalışmaktadır. Kelime **الخليل/o dost** şeklinde ma'rife kullanılsaydı o zaman 'sadece gerçek anlamda dost hissettiği belli birisine' söz konusu fedakarlıkta bulunduğu izlenimi doğardı.

c. Ta'zîm (Büyüklük İfadesi)

Klasik belâgat literatüründe bu edebî maksat "tehvîl ve ta'zîm" (korkunç ve büyük olduğunu ifade) diye isimlendirilmiştir.²⁹ Bundan kasıt, şahsa veya nesneye isnâdı düşünülen hükmün/mesajın, muhatabın zihninde abartılı ve etkili bir şekilde ortaya konmasının temin edilmesidir. Söz konusu abartıdan kasıt da edebi anlamda makbul olan abartıdır. Bu kullanıma şöyle bir misal verebiliriz: Ahmet'in nasıl bir kişi olduğunu, ne gibi nitelikleri hâiz olduğunu merak eden birisine, onun sıradan bir kişi olmadığını, olgun ve dört dörtlük bir kişiliğe sahip olduğunu ifade etmek ve onu muhatabın zihninde kusursuz bir şekilde tasvir etmek istediğimizde, haberi nekre kullanmayı tercih eder ve sözü: **أحمد رجل** (Ahmet **bir adamdır!**) deriz. Bununla Ahmet'in, "adam" kelimesinin çağrıştırdığı bütün açılımlarla, yani kelimenin tam anlamıyla "adam" olduğunu muhatabımıza hissettirmeye çalışmış oluruz.³⁰ Türkçe'de: "Falanca, kelimenin tam anlamıyla adam, adam gibi adam!" gibi ifadeler kullanılırken de aynı çağrışımın hedeflendiği görülür.

²⁸ ez-Zevbeî, Tâlib Muhammed İsmâil, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye: 'İlmu'l-me'ânî beyne belâgatil-kudâmâ ve üslûbiyyetil-muhdesîn*, Bingâzi 1997, s. 148; el-Meydânî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, I, 409.

²⁹ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm*, s.103; et-Teftâzânî, Sa'düddîn Mes'ûd b. Ömer, *Muhtasarü'l-me'ânî*, (Şurûhu't-Telhîs içinde), I, 353.

³⁰ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, V, 246; Nâcî, *el- Ususu'n-nefsiyye*, s.124.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ

(Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Elçisiyle **bir savaşa** girdiğinizi bilin. Tevbe ederseniz, ana malınız sizindir. Ne haksızlık edersiniz, ne de haksızlığa uğratılırsınız) âyet-i kerîmesindeki³¹ **بحرب**/harb kelimesinin nekre kullanımı buna misal verilebilir. İlâhî emirlere saygı duyulmasının işlendiği, borçlu kişiyi sıkıntıya sokacak haksız uygulamalardan kaçınılması gerektiğinin ve söz konusu emirlerin yerine getirilmemesinin Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne ilan edilmiş bir savaş olduğunun ifade edildiği bir siyakta: **فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ** (Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Elçisiyle **bir savaşa** girdiğinizi bilin!) “**harb/savaş**” kelimesinin nekre seçimi kelimenin derin bir boyutta algılanmasını temin etmiştir.³² Zira bununla bu **savaşın** herhangi bir kişi veya topluluğa karşı bir **savaş** değil, kâinatın Rabb'ine/sahibine ve O'nun elçisine yönelik bir **savaş** olduğunu,³³ bunun korkunç bir cüret olduğunu satır aralarına taşımakta ve böylece seçilen kelimenin formu ile anlam arasında mükemmel bir paralellik temin etmektedir.³⁴

Hz. Peygamber(s.a.v)'in **إِنَّ مِنَ الْبَيِّنَاتِ لَوَسْخْرًا وَإِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لَوَجْهَةً** (Sözün kimisi **bir büyü**, şiirin bazıları da **hikmettir**)³⁵ hadis-i şerifindeki³⁶ **سحرا** ve **حكمة** kelimelerinin nekre kullanımları ‘sözde muazzam bir büyü/etkileme yönünün olduğunu, şiirinde insanı etkileyen ve onun bilgilenmesini sağlayan önemli bir araç olduğunu³⁷ vurgulamaktadır.

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

(Andolsun, içinizden size öyle **bir elçi** geldi ki sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir; size düşkün, müminlere şefkatli, merhametlidir)³⁸ âyet-i kerîmesindeki nekre kullanımı ise ta'zim gayesine yönelik bir kullanım olarak değerlendirilebilir. Şöyle ki mü'minlere; her hallerini dert edinen, onlara düşkün, şefkatli, merhametli.. gibi hasletleri hâiz bir peygamber gönderildiğinin ifade edildiği bağlamda Hz. Peygamber (s.a.v)'i kastederek “**resul/elçi**” **رَسُولٌ**

³¹ el-Bakara 2/279.

³² İbnü'n-Nâzım, Ebû Abdullah Bedreddin Muhammed b. Muhammed b. Abdullah b. Mâlik (686/1287); *el-Misbâh fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî*, (thk. Abdülhamid Hindâvî) Beyrut 2001/1422, s.112.

³³ et-Teftâzânî, *Muhtasarul-me'ânî*, I, 353; el-Mağribî, Ebu Yakûb, *Mevâhibul-fettâh fi şerhi Telhîsi'l-Miftâh (Şurîhu't-Telhîs içinde)*, I, 353.

³⁴ el-Meydânî, *el-Belâgatü'l-'Arabîyye*, I, 405; Feyyûd, *Min belâgatü'n-nazmi'l-Kur'ânî*, s. 46.

³⁵ Buhârî, “Tıb” 51; Ebu Dâvud, “Edeb” 95; Tirmizî, “Birr” 81.

³⁶ Tabâne, *Mu'cem*, s. 693.

³⁷ Besyûnî, Besyûnî Abdülfettâh, *İlmu'l-meânî: Dirâsetün belâğiyyetün ve nakdiyyetün li mesâil'l-meânî*, Kahire ts., s. 128.

³⁸ et-Tevbe 9/128.

kelimesinin nekre tercih edilmesi Hz. Peygamber (s.a.v)'i tazim etme gayesine yöneliktir.³⁹ Zira bununla kendilerine gönderilen elçi'nin sıradan bir elçi olmadığını, aksine mükemmel hasletlere sahip, mü'minlere karşı şefkat ve merhametli bir elçi olduğunu ve kelimenin ifade ettiği anlamda “**resul/elçi**” olduğunu ifadeye yansıtılmaktadır.

Ta'zim'in doruk seviyede dile getirildiği medih makamında İbn Ebi's-Samt şöyle der:⁴⁰

له حاجب في كل أمر يشينه وليس له عن طالب العرف حاجب

Onu kötü düşürecek her türlü husustan alıkoyan bir **engel/perde** vardır

Ama ihsan isteyene karşı önünde hiçbir **engel/perde** yoktur

Şâir, memdûhunun (övdüğü kimsenin) her türlü kötü fiil ve hasletten uzak olduğunu, çünkü onu o kötü hasletlerden alıkoyacak takdir ve tazime şayan bir perde bulunduğunu, bunun yanında O'ndan yararlanmak ve ihsanından nasiplenmek isteyenlerin önünde hiçbir perdenin olmadığını, O'nun için âr mesabesinde olacak böyle bir perdenin olmasının da mümkün olmadığını dile getirirken **حاجب/perde** kelimesini iki yerde özellikle nekre kullanmayı tercih etmektedir. Zira birinci kullanımda memdûhunu her türlü kötü vasıftan **alıkoyan ve her türlü takdire şâyân perde** ta'zim/hürmet/takdir edilirken, ikincisinde **ondan yararlanmak ve ihsanından istifade etmek isteyenlerin önünde engel** olan **perde** de tahkir edilmektedir.⁴¹ Belirsiz isimdeki bu iki farklı anlam boyutu, konteksten anlaşılmaktadır.

d. Belirli Bir İsmın Kastedilmediği Yerlerde

Burada nekrelî kullanıma başvurulması, söz konusu ismin ma'rife kullanılmasının herhangi bir fayda temin etmemesi sebebiyledir.⁴² Misal olarak:

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ
مُشْرِكٌ كَذَابٌ

(Firavun ailesinden îmanını gizleyen mü'min **bir adam** (şöyle) dedi: “Rabb'im Allah'tır dediği için mi **bir adamı** öldürmeye kalkıyorsunuz? Oysa o size Rabb'inizden kanıtlar getirmiştir. Eğer yalancı olursa yalanı kendi zararındır. Ve

³⁹ Fadl Hasan, *el-Belâğâ*, I, 331.

⁴⁰ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm*, s. 103.

⁴¹ a.g.e., s. 103; el-Kazvînî, *el-İzâh*, (Şurûhu't-Telhîs içinde), I, 349; es-Sübki, Behâüddîn, 'Arâsu'l-efrâh fî şerhi Telhîsi'l-miftâh (Şurûhu't-Telhîs içinde), I, 349-350; et-Teftâzânî, *Muhtasaru'l-me'ânî*, I, 349; el-Mağribî, *Mevâhibu'l-fetâh*, I, 349-350; ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale şerhi's-Sa'd* (Şurûhu't-Telhîs içinde), I, 349-350.

⁴² el-Bündârî, *Fi'l-belâğati'l-'Arabiyye*, s. 144; Tabâne, *Mu'cem*, s. 692.

eğer doğru söylüyorsa, size va'dettiklerinin bir kısmı başımıza gelir. Şüphesiz Allah aşırı giden, yalancı kimseyi doğru yola iletmez.”⁴³ âyet-i kerîmesi zikredilebilir. Âyette رجل/adam kelimesinin iki ayrı yerde ve iki farklı kimseler hakkında nekreli kullanılması,⁴⁴ **adam cinsinden herhangi bir adamın** kastedilmiş olması ve anılan şahsın ma'rife kullanılmasının, verilmek istenen mesaja hizmet edecek bir boyutunun olmamasındandır.⁴⁵ Bunun yanında Firavun korkusuyla îmanını gizleyen ve ismini saklı tutan birinden bahsedildiği siyakta sözü edilen kişiden bahisle رجل/adam kelimesinin nekre kullanımı mana ile lafız arasında bir paralellik temin etmiş ve nekre kelimenin genel konteks içerisine seçilerek yerleştirildiği kanaatini pekiştirmiştir.

İsa (a.s)'ın havâirilerinden oldukları ifade edilen ve Antakya halkına ilahi çağrısı tebliğ etmeye giden elçilerin, bölge halkı tarafından saldırıya uğramaları karşısında onlara kendini belli etmeden yardıma gelen mü'min kişiden bahsedildiği âyet-i kerîmede de: وَجَاءَ مِنْ أَفْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ (Kentin en uzak yerinden **bir adam** koşarak geldi: “Ey kavmim, elçilere uyun” dedi)⁴⁶ aynı kelime burada da (رجل/adam) nekre kullanılmaktadır, çünkü ma'rife kullanılmasının gerisinde verilmek istenen mesaja yönelik herhangi boyut yoktur.

Bunun yanında şehrin ücra köşesinde inzivaya çekilip îmanını belli etmeyen ve kendi insanlarına, gönderilen elçilere îman etmelerini ima etmeye çalışan şahsın nakledildiği bir siyâkta ismin nekre seçilmesi, o kişinin bölge insanları tarafından îman eden ve gönülden İsâ(a.s)'ın havâirilerine bağlı birisi olarak tanınmadığını satır aralarına taşıyarak mânâ ile lafız (makâm ile makâl) arasında güzel bir paralellik temin etmiştir.

⁴³ el-Mü'min 40/28.

⁴⁴ رجل/adam kelimesinin aynı cümlede iki defa nekre olarak geçmiş olması pek tabii olarak iki ayrı kişiden söz edildiğini göstermektedir. Çünkü tek kişiden söz edilmesi durumunda ahd-i zikri ilgisi ile ikincisinin ma'rife olması gerekirdi. Benzer bir kullanım: هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَنْ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّىٰ عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمُرُّونَ (O, sizi çamurdan yaratıp, sonra bir süre koymuştur. Belli bir süre de kendi katındadır. Böyle iken, siz hâlâ kuşkulaniyorsunuz) âyet-i kerîmesinde (el-En'âm 6/2) mevcuttur. Zira âyette iki yerde nekre olarak zikredilen 'ecel'lerin; (...أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى...) “biri yaratılışla birlikte her insana takdir edilen ve ölümlle noktalanmış **genel bir ecele**, diğeri ise bütün kâinata yönelik olan, ilmi sadece Allah'a mahsus ve kıyametle tamamlanacak olan **özel bir ecele**” delâlet etmek üzere (bk. ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II, 56) iki ayrı anlamda kullanılmıştır.

⁴⁵ ez-Zevbeî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, s. 150.

⁴⁶ Yâ-sîn 36/20.

e. Özel Bir Anlam Kastetme

Bazen isim nekre kullanılarak onun sıradan bir şey olmadığı, cinsinden farklı bir özelliğe sahip olduğu vurgulanmaya çalışılır.⁴⁷

Farklı bir kaleme sahip olan birinin arkadaşına: **عندي قلم** (Bende **bir kalem** var(ki!)) demesi buna örnek verilebilir. Aslında söz sahibi bununla kendisinde herhangi bir kalem olduğunu söylemek ve muhatabını bilgilendirmek istememekte, aksine onun sahip olduğu kalemin alışılmışın dışında ve görülmeye değer bir kalem olduğunu ihsas ettirmeye çalışmaktadır.

خَتَمَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (Allah, onların, kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerine de **bir perde** inmiştir. Onlar için büyük bir azap vardır) âyet-i kerîmesindeki⁴⁸ nekre kullanımda da aynı durum söz konusudur. Çünkü **غشَاوَةٌ**/perde kelimesinin nekre tercihi, Allah'ı inkâr eden ve O'na îman etmeye yanaşmayan kimseleri bürüyen "**perde**"nin sıradan tanınan ve bilinen bir perde olmadığını,⁴⁹ onun "**Allah Teala'nın varlık ve birliğine işaret eden delilleri görmekten alıkoyan körlük perdesi**"⁵⁰ olduğunu satır aralarına taşımaya çalışmaktadır.

لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ يُسْتَتَبُّ بِهِ اِلَّا الْحَمَاقَةَ أَغَيَّتْ مَنْ يُدَاوِيهَا

Vardır (elbet) her **derdin** tedavi edileceği bir **devâ**

Tabibini aciz bırakan ahmaklık bundan müstesnâ

Şâir **دَاء/hastalık** ve **دواء/ilâç** kelimelerini nekre kullanarak sıradan bir hastalıkla sıradan bir ilacı kastetmemektedir, aksine her nevi hastalığın kendisine has bir ilacı olduğunu, ama ahmaklığın bundan müstesna ve devâsı olmayan bir hastalık olduğunu nakletmek istemektedir.⁵¹

f. Nekre ile Muhataba Genel Bir Bilgi Verme Amacının Gütülmesi

Haber cümlesinin bilgilendirme amaçlı kullanıldığı durumlarda bu üslûba başvurulur. Bir başka ifadeyle haberin ma'rife kullanılarak hasr ve ahd ifade etmesinin amaçlanmadığı durumlarda buna başvurulur.⁵² **أحمد عالم /Ahmet âlimdir** cümlesinde olduğu gibi. Bu cümle ile biz, sadece **Ahmed'in âlim birisi**

⁴⁷ el-Bündârî, *Fi'l-belâgati'l-'Arabiyye*, s. 145.

⁴⁸ el-Bakara 2/7.

⁴⁹ Matlûb, Ahmed, *Mu'cemü'l-muštalahâtî'l-belâğîyye ve tetavvuruhâ*, I-III, Bağdât 1407/1987, II, 286; Abdülmuttalib, Muhammed, *el-Belâgatu: Kırae ührâ*, Kahire 1997, s. 233; Feyyûd, *Mîn belâgati'n-nazmi'l-Kur'ânî*, s. 45; Ebû Mûsâ, *Hasâisu't-terâkîb*, s. 214; Tabâne, *Mu'cem*, s. 692-693; Besyûnî, *İlmu'l-meânî*, s. 142.

⁵⁰ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 31; el-'Akûb, İsâ Ali, *el-Mufasssal fi 'ulûmi'l-belâğa*, Dubai 1417/1996, s. 124; el-Bündârî, *Fi'l-belâgati'l-'Arabiyye*, s. 145.

⁵¹ Besyûnî, *İlmu'l-meânî*, s. 143.

⁵² Tabâne, *Mu'cem*, s. 691; el-'Akûb, *el-Mufasssal*, s. 203.

olduğunu muhataba nakletmeyi hedefleriz.⁵³ Yoksa “âlim” vasfının sadece Ahmed’e has olduğunu (hasır/kasır/özgüleme), “âlim” (ahd anlamı) dendiğinde ilk akla gelecek ismin kendisi olduğunu veya “belli evsâfı hâiz” âlim birisini kastetmeyiz.⁵⁴ Dolayısıyla haber’e genel bir anlam yüklemek ve muhatabı sadece bilgilendirmek istediğimiz zaman nekre kullanıma başvurmuş oluyoruz.

g. Tahkîr (Küçük, Aşağılık ve Değersiz Olduğunu İfade)

Allah Teala’nın kendilerine gönderdiği en büyük lütfun kadrini bilmeyen ve içlerinden gelen Son Peygamber’i mukaddes belde Mekke’den süren Mekkeliler’e göndermede bulunan Hassân b. Sâbit (ö. 54/674) (r.a) şöyle der:

لَقَدْ خَابَ قَوْمٌ غَابَ عَنْهُمْ نَبِيُّهُمْ وَقَدْ سُرَّ مَنْ يَسْرِي إِلَيْهِمْ وَيَعْتَدِي

Peygamberleri aralarından çekip giden **bir topluluk** hüsrana uğramıştır

Yurtlarına (misafir olarak) gittiği kimseler de mutlu olmuştur

Hassân قَوْم /topluluk kelimesini nekre kullanarak ‘Peygamberleri aralarından çekip giden ve hüsrana uğrayan topluluğu’ tahkir etmeyi hedeflemiştir. Kendilerini erdem ve fazilete, duru inanç ve tevhide davet eden Peygamber’e eziyet edip O’nu yurdundan eden bu sebeple herkesçe tanınan ve ma’rûf olan Kureyşliler’in bu akıl almaz tavırlarını dile getirirken isimlerini anmadan, hepsini birden ifade eden nekre bir isim ile dile getirerek tahkir etmekte⁵⁵ ve: ‘Bunlar son Peygamber’i yurdundan eden, onun ahlâk ve erdemlerinden yararlanmayı bilmeyen akılsız kimselerdir mesajını vermektedir.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ. يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ.

[İnanan (adam) dedi ki: “Ey kavmim, bana uyun, sizi doğru yola götüreyim.” “Ey kavmim, bu dünya hayatı (çok az) **bir geçimlik**dir. Ahiret ise ebedi olarak durulacak yerdir”]⁵⁶ âyetini de nekre’nin bu amaçla kullanımına örnek verebiliriz. Zira âyet-i kerîmede yer alan **متاع/geçimlik** kelimesinin nekre kullanımının arka planında dünya hayatının dikkate, tanınıp bilinmeye bile değmeyen az bir geçimlik olduğu, insanı asıl gayesinden alıkoyacak derecede iltifat edilmemesi gereken bir hayat olduğu mesajı verilmeye çalışılmaktadır.⁵⁷

تَرْحَلُ عَنْ قَوْمٍ فَضَلَّتْ عُقُولُهُمْ وَحَلَّ عَلَى قَوْمٍ بِنُورٍ مُجَدِّدٍ

O Peygamber **bir topluluğun** arasından çekip gitti de akıllarını kaybettiler

⁵³ Tabâne, a.g.e., s. 691.

⁵⁴ Zira hasır anlamı kastedilecek olsaydı o zaman haber الی tarif ile ma’rife kullanılır: أحمد العالم: denir ve “âlim” sıfatını sadece Ahmed’e hasredilmiş olurdu.

⁵⁵ el-‘Akûb, a.g.e., s. 126.

⁵⁶ el-Mü’min 40/38-39.

⁵⁷ el-Meydâni, el-Belâgatü'l-‘Arabiyye, I, 406.

Aynı Peygamber (bir başka) topluluğa misafir oldu, yeni bir nur'la (onları aydınlattı)

beytinde ise aynı kelime nekrenin iki farklı konteksinde kullanılarak hem tahkîr hem ta'zîm bir arada cemedilmiştir. Şöyle ki, şâir beyitin birinci kısmında 'nûr ve hidâyetle gelen son Peygamber'in ayrılıp gittiği topluluğun perişan olduğunu, fazilet ve erdemi yakalayamayıp zihin dünyalarının keşmekeş bir hal aldığını' ifade ederken nekre kullanılan قَوْم /topluluk kelimesine tahkîr eksenli bir anlam yüklemiştir; 'aynı Peygamber'in kendilerine misafir olduğu topluluğun ise onun nûr ve kemâlâtından yararlanarak hayatlarını aydınlattıklarını ve yepyeni bir dünyaya kavuştuklarını' naklederken de aynı kullanım ile قَوْم/topluluk kelimesine tazîm eksenli bir anlam yüklemiştir.

h. Azlık

Bazen nekre ismin, içinde kullanıldığı cümleye azlık anlamı yüklemek üzere tercih edildiği görülür. وَلَئِن مَّسَّتْهُمُ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ (Andolsun, onlara Rabb'inin azabından bir esinti dokunsa, "Eyvah bize, biz gerçekten zalimlermiştiz" derler)⁵⁸ âyet-i kerîmesindeki نَفْحَةٌ / esinti kelimesinin nekre getirilmiş olması ve azlığı pekiştiren binâ-i merre kalıbının tercihi, ibareye azlık anlamı vermektedir.⁵⁹ Şöyle ki, âyette ilâhî çağrıya kulak vermeyenlere ilâhî azabın bir nebzesi dokunacak olsa takındıkları tavrın yanlış olduğunu anlayacakları ve yanaşmadıkları ilâhî çağrıya hemen teslim olacakları mesajı verilmeye çalışılırken 'azlık' anlamı ifade eden kelimenin nekre kullanılması lafız-anlam uyumunu temin etmiştir. Diğer taraftan isabet etme, değme, duçar olma anlamlarına gelen أصاب fiilinin yerine dokunma, değip geçme anlamlarına gelen مَسَّ fiilinin tercihi de نَفْحَةٌ / esinti kelimesinin ibareye yüklediği 'azlık' anlamını pekiştirici bir işlev görmektedir.⁶⁰

Mekke'deki Mescid-i Harâm'dan başlayıp Kudüs'e, oradan da semâvâta doğru gerçekleşen 'isrâ' olayının çok az bir zaman diliminde gerçekleştiğini imâ etmek üzere Kur'ân-ı Kerîm mu'ciz üslûbuyla: سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (Eksiklikten uzaktır O (Allah) ki bir gece kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya yürüttü)⁶¹ buyururken لَيْلًا/gece kelimesini özellikle nekre seçmiştir. Zira bununla o mucizevî ve sırlarla dolu hadisenin çok kısa bir zaman diliminde gerçekleştiği satır aralarına taşımıştır.⁶²

⁵⁸ el-Enbiyâ 21/46.

⁵⁹ Besyûnî, *İlmu'l-meânî*, s. 141; Ebû Mûsâ, *Hasâisu't-terâkîb*, s. 217.

⁶⁰ el-Meydânî, *a.g.e.*, I, 406.

⁶¹ el-İsrâ 17/1.

⁶² ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III, 169.

el-Mütenebbi'nin(ö.354/965) Seyfü'ddevle'yi medhettiği şu beyitinde de nekrenin ibareye azlık anlamı kattığı görülmektedir:

فَيَوْمًا بِخَيْلٍ تَطْرُدُ الرُّومَ عَنْهُمْ وَيَوْمًا بِجُودٍ يَطْرُدُ الْفَقْرَ وَالْجُدْبَا

Bir gün (az bir grup) at(lı) ile Bizanslılar'ı savarsın üzerlerinden

Bir gün de (katından azıcık) bir ihsan, fakirliği ve kıtlığı savar onlardan

el-Mütenebbî خييل/at(lı) ve جود (ihsân) kelimelerini nekre kullanarak memdûhunun 'savaş meydanlarında az sayıda at(lı) ile Bizanslılar'ı darmadağın edip tebaasını düşman saldırılarından koruduğunu, ihsânının az bir kısmıyla da fakir ve yoksulluğu bertaraf ettiğini' satır aralarına taşımaya çalışmaktadır.⁶³

1. Çokluk

Bazen de nekre isim ibareye çokluk anlamı katar. Bu da nekre ismin tarife ihtiyaç hissetmeyecek kadar meşhur ve marûf olduğu iddiasından hareketle ortaya konmaya çalışılır.⁶⁴ Arap dilinde medih bağlamında birinin çok mal ve mülk sahibini ifade etmek üzere: إِنَّ لَهُ لِبِلَالٍ وَإِنَّ لَهُ لَعَنَمًا (Falancanın ne (kadar çok) develeri ve ne (kadar çok) koyunları var!) denir ve cümlede لِبِلَالٍ ve لَعَنَمًا kelimelerinin nekre seçilmesiyle söz konusu kişinin sayılamayacak kadar çok koyun ve deveye sahip olduğu⁶⁵ nakledilmeye çalışılır.⁶⁶

Firavun'un Musa(a.s)'a karşı çıkardığı sihirbazlar, galip gelmeleri karşılığında çok büyük bir mükâfata lâyık olmaları gerektiğini⁶⁷ ifade sadedinde: وَجَاءَ السَّحَرَةُ وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ (Büyücüler Firavun'a gelip: "Eğer üstün gelen biz olursak, elbet bize bir mükâfat var değil mi?" dediler)⁶⁸ diyerek لَأَجْرًا/mükâfat kelimesi nekre kullanımı tercih edilmiştir. Firavun da bu teklif ve temennilerine verdiği cevapta onların bu beklentilerini teyid ederek نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ (Evet, dedi, o takdirde de siz (benim) yakınlar(ım)dan (olacak)sınız!)⁷⁰ karşılığını vermektedir.

Aynı şekilde رَبِّ edatının dahil olduğu nekre isimlerde çokluk anlamı hakimdir: رَبِّ بَطَلٌ قَارِعْتُ وَرَبِّ طَرِيقٌ قَطَعْتُ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ (ne kadar kahramanla cenk ettim! İlim uğrunda ne kadar yol kat ettim!) cümleleriyle söz sahibi 'er

⁶³ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm*, I, 404.

⁶⁴ Abdülmuttalib, *el-Belâgatü: Kırâe ührâ*, s. 233.

⁶⁵ ez-Zemahşerî, *a.g.e.*, II, 124; el-Merâğî, *Ulûmu'l-belâğa*, s.127; Matlûb, *Mu'cem*, II, 287; Ebû Mûsâ, *Hasâisu't-terâkîb*, s. 216; Tabâne, *Mu'cem*, s. 693; Besyûnî, *İlmu'l-meânî*, s. 140.

⁶⁶ el-Bündârî, *Fi'l-belâgati'l-'Arabiyye*, s. 146.

⁶⁷ ez-Zevbeî, *el-Belâgati'l-'Arabiyye*, s. 149.

⁶⁸ el-A'râf 7/113.

⁶⁹ Besyûnî, *a.g.e.*, s. 140; el-Bündârî, *a.g.e.*, s. 146; Zağlûl, *İlmu'l-me'ânî*, s. 179.

⁷⁰ A'râf 7/114.

meydanında kendini ispat etmiş çok kişilerle kıyasıya cenk ettiğini, ilim tahsil etmek ve kendini geliştirmek uğrunda çok zahmetler çektiğini ve çok yollar aştığını' nakletmeye çalışırken, tekil ama çokluk bildiren bir bağlamdaki nekire kullanımlar onun için iyi bir araç teşkil etmiştir.⁷¹

el-A'sa(ö.7/629) küçük bir işaretiyle etrafına büyük kalabalıklar toplayacak bir nüfuza ve sosyal konuma sahip olduğunu ifade ederken nekire kullanımı önemli bir araç görür ve şöyle der:⁷²

وَرُبُّ بَقِيعٍ لَوْ هَتَفْتُ بِجَوِّهِ
أَنَاي كَرِيمٍ يَنْفُضُ الرَّأْسَ مُغَضَّبًا

(Yardım için kulaklarına) fısıldayacak olsam nice bölgede

Bir nice asiller koşar gelir imdadıma kin kusarak düşmanıma

Şâir **بقيع/bölge/yer** kelimesiyle sadece bir yerde sözünün dinlendiğini ve nüfuzunun etkin olduğunu ifade etmek istememektedir, aksine sayılamayacak kadar çok yer ve bölgede ağırlığının olduğunu ve en küçük bir fısıltı yahut en ufak bir işaretle büyük kalabalıkları harekete geçireceğini satır aralarına taşımaya çalışmaktadır.⁷³ Dolayısıyla **كريم/asil/soylu** kelimesine de çoğul anlamda bir işlev yüklemekte olduğunu da unutmamak gerekir.

İmru'ülkays'ın(ö. m.545):⁷⁴

وَلَيْلٍ كَمَوْجِ الْبَحْرِ أَرْخَى سُدُولَهُ
عَلَيَّ بِأَنْوَاعِ الْهُمُومِ لِيَبْتَلِي

Nice gece var ki, deniz dalgaları misali perde/perde/dalga dalga karanlıklarını üzerime salmıştır; türlü keder ve dertlerle benim tahammül gücümü sınamak için.

Beytindeki **لَيْل** nekire kullanımında mahzûf bir **رُبُّ** siyakında kullanıldığı için çoğul anlam ifade etmektedir. Zira şâir dert ve sıkıntılarla boğuştuğu gecelerin uzun ve bitmez olduğunu ifade etmenin yanısıra onların sayılamayacak kadar çok olduğunu satır aralarına taşımaktadır.

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ

(Eğer seni yalanladılarsa, senden önce açık deliller, hikmetli sahifeler ve aydınlatıcı Kitab'ı getiren **peygamberler** de yalanlanmıştı)⁷⁵ âyet-i kerîmesinde yer alan **رسل/peygamberler** kelimesinin nekireli kullanımı da çoğul olan kelimenin bir yönünü güçlendirecek şekilde çokluk anlamı yüklemektedir.⁷⁶ Şöyle ki Hz.

⁷¹ Sellûm, Tâmir, 'İlmu'l-me'ânî: kırâe sânîye li't-teşkili'n-nahwî, Suriye 1996, s. 239;

⁷² el-A'sâ, Meymûn b. Kays, *Divân*, (nşr. Muhammed Ahmed Kasım), Beyrut 1415/1994, s. 60.

⁷³ ez-Zevbeî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, s. 149; Sellûm, Tâmir, 'İlmu'l-me'ânî: kırâe sânîye li't-teşkili'n-nahwî, Suriye 1996, s. 239.

⁷⁴ ez-Zevzenî, İbn Abdullah el-Huseyn b. Ahmed, *Şerhu'l-mu'allakâti's-seb'*, Beyrut ts., s. 22.

⁷⁵ Âl-i İmrân 3/184.

⁷⁶ es-Sekkâki, *Miftâhu'l-'ulûm*, s. 103; et-Teftâzânî, *Muhtasaru'l-me'ânî*, I, 352.

Peygamber (s.a.v)'in, müşriklerin yalanlamaları ve ona ve ashabına eziyet etmeleri karşısında teselli edilmeye çalışıldığı bir bağlamda: Ey Resûlüm, sakın üzülme! İlâhî mesajı ilk yalanlayan sadece bunlar değil, daha önce de aynı kaynaklı mesajı nice peygamberler yalanlanmıştı, diye seslenilirken 'elçiler/peygamberler' anlamına gelen رسل kelimesinin nekre seçilmesi 'çokluk'⁷⁷ anlamını daha da pekiştirmektedir.⁷⁸

j. Gizleme

İsmin muhataptan gizlenmek istendiği durumlarda da tanıtımlı ve belirtili kullanımdan kaçılarak nekrelî kullanımlara başvurulduğu görülür. Bu da ya ismin tasrih edilmek istenmemesi ya da tasrihinden dolayı anılan kişinin başına bir kötülük gelmesinden endişelenilmesi durumuna bağlı olarak gerçekleşir.⁷⁹ Bir öğretmen, ödevini yapmayan öğrencilerinden birine: قال لي طالب إنك لم تَعْتَنَ بدروسك كلها! (Öğrencilerden biri bana senin bütün derslerinle ilgilenmediğini söyledi!) demesi buna misal verilebilir. Şöyle ki öğretmen, öğrencinin bu durumunu ve derslere olan ilgisizliğini kendisine kimin naklettiğini aktarıp talebeler arasında kargaşa çıkarmamak ve onları birbirine düşürmemek için طالب/bir talebe kelimesini nekre kullanarak kendisine o sözü aktaran talebeyi gizleme imkânı bulmuş ve sıkıntılı pozisyonu rahat bir şekilde atlatma imkânı bulabilmiştir.⁸⁰

Aynı gayeye yönelik nekrelî kullanıma misal olmak üzere:

وَحَرُمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ

[Biz daha önce ona (Musâ'ya), süt anneler(in sütünü emmey)i haram etmiştik. (Kız kardeşi uzaktan durumu görünce sokuldu): “Sizin için onun bakımını üstlenecek ve ona öğüt ver(ip onu güzelce eğit)ecek bir aileyi göstereyim mi?” dedi]⁸¹ âyet-i kerîmesini misal verebiliriz. Firavun korkusuyla ciğerparesini Kızıldeniz'e atan, daha sonra Firavun'un adamları tarafından bulunup saraya getirilen, Firavun'un hanımı tarafından özel bir alâka gören ve sarayda büyütülmek istenen, ancak kendisine getirilen hiçbir süt annesini kabul etmeyen Musa (a.s)'nın hayat hikâyesinin işlendiği bir siyakta, onu kendi annesinin kucağına koruma altına almak üzere kendini belli etmeden kız kardeşinin sarayın adamlarına: هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ (“Sizin için onun

⁷⁷ رسل kelimesi cem-i teksir olsa da nekre kullanımın çağrıştırdığı çokluk daha güçlüdür; çünkü cem-i teksir sonuçta belirli bir sayıya yönelik çokluğu ifade eder, ancak nekre'nin çağrıştırdığı çokluk üst sınırı olmayan bir çokluktur. (bk. el-Bündârî, *Fi'l-belâgatil-'Arabiyye*, s. 147).

⁷⁸ Besyûnî, *İlmu'l-me'ânî*, s. 403; el-Bündârî, *Fi'l-belâgatil-'Arabiyye*, s. 147; Zağlûl, *İlmu'l-me'ânî*, s. 180.

⁷⁹ Muhammed Abdülmuttalib, *el-Belâgatü ve'l-üslûbiyye*, s. 342; el-Bündârî, *a.g.e.*, s. 148.

⁸⁰ el-'Akûb, *el-Mufasssal*, s. 128; Muhammed Abdülmuttalib, *a.g.e.*, s. 342.

⁸¹ el-Kasas 28/12.

bakımını üstlenecek ve ona içten ve sıcak davranacak **bir aileyi** göstereyim mi?") teklifini götürürken: **بيت أهل** /bir aileyi terkiibini nekire(belirsiz) kullanmayı tercih etmektedir. Zira Musa (a.s)'nın kız kardeş, Firavun ve adamlarından başlarına gelebilecek tehlikeden dolayı annesinin izini belli etmek istememekte ve onu kastettiğini hissettirmek istememektedir.⁸²

k. Tahsis (Özel Bir Öğenin Kastedilmesi)

Nekrenin ibareye yüklediği en önemli açılımlardan biri de tahsis anlamı yüklemesidir. Bununla söz konusu anlamın sadece belli bir kişi veya nesne hakkında geçerli olduğu ve sadece onunla özdeşleştiği ifade edilmeye çalışılır. Nekrenin bu edebî maksada bağlı olarak kullanımına örnek olmak üzere: **إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ قُل رَّبِّي أَعْلَمُ مَن جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ** (Kur'an'ı sana farz kılan (Allah), elbette seni **dönülecek yere** döndürecek (seni va'dettiği en güzel makama ulaştıracaktır. Yahut Allah seni, zulme uğradığın, kendi yurdun olan Mekke'ye döndürecek)tir. De ki: "Rabbim kimin hidâyet getirdiğini ve kimin apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu bilir"⁸³ âyeti zikredilebilir. ez-Zemahşeri'nin vurguladığı üzere me'âd(dönülüp varılacak yer) kelimesinin nekire irâdı, Hz. Peygamber'e özel bir **meâd**ın bahsedileceğini, onun sadece kendisine has bir şey olduğunu satır aralarına taşımaktadır.⁸⁴

ولولا رجال من زرام بن مازن
وأل سبيع أو أسوءك علقماً
لأقسمت لا تنفك مني محارب
على آله حذباء حتى تندما

Zirâm b. Mâzin ve Subey' oğullarından (hatırı sayılır) **adamlar/erler** ya da (ey) Alkame seni üzme (durumum) olmasaydı

Pişman oluncaya kadar Muhârib (kabilesinin) elimden kurtulamayacağı çetin bir işe girişeceğime yemin ederdim⁸⁵

beytiyle el-Husayn İbnu'l-Hamâm el-Fezârî,⁸⁶ **رجال/adamlar/erler** ile sıradan herkesin tanıdığı 'adamlar'ı kastetmemekte, aksine 'cesaret ve kişilikleri farklı, adam vasfının içerdiği bütün anlamları özlerinde barındıran kendi nevi şahsına münhasır erleri' kastetmektedir.⁸⁷

⁸² el-Meydânî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, I, 402.

⁸³ el-Kasas, 28/85.

⁸⁴ ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf*, IV, 237.

⁸⁵ İbn Hicce, *Hiżânetu'l-edeb*, Mısır 1304, s. 415.

⁸⁶ Tam adı el-Husayn İbnu'l-Hamâm b. Rabia el-Murrî ez-Zübyânî olup künyesi Ebû Yezid'dir. Zübyân kabilesine bağlı Sehm b. Mürre oğullarının reisi olup hikmetli şiirler söyleyen cahiliyye şâirlerindedir. Hicretten önce 10 yılında vefat etmiştir.

⁸⁷ Ebû Mûsâ, *Hasâisu't-terâkib*, s. 219.

1. Bir Cins veya Tür Kapsamında Yer Alan Herhangi Birinin Kastedilmesi

Bazen söz sahibi nekre kullanıma başvurmak suretiyle cins veya tür kapsamında yer alan herhangi bir unsurı kastettiğini ifade etmeye çalışır. Sınav esnasında kaleme ihtiyacı olan bir öğrencinin arkadaşlarına seslenerek: يا أصدقاء هل من عنده قلم؟ (Arkadaşlar yanında **kalem** olan var mı?) diye seslenmesi buna misal verilebilir. Zira öğrenci قلم/kalem kelimesini nekre kullanmak suretiyle 'kalem cinsinden işini göreceğ her hangi birisini' kastetmekte, kurşun veya tükenmez, küçük ya da büyük gibi bir tayin ve tahsise gitmeden herhangi birisini istemektedir.

Küçük kardeşlerinin babaları nezdindeki sevgisini kıskanan kardeşler Yusuf (a.s)'a karşı komplo kurup bir şekilde ondan kurtulmanın planını yaparken sarfettikleri: اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ("Yusuf'u öldürün ya da onu **bir yere** atın da babanızın yüzü (sevgisi, hoşnutluğu, ilgisi) yalnız size kalsın (bundan böyle babanız yalnız sizi görsün ve sevsin)! Ondandır da (Allah'a tevbe eder), iyi bir topluluk olursunuz!")⁸⁸ sözde أو اطرحوه أرضا (veya herhangi bir **yere atın**) أرضا kelimesini nekre kullanmaları, belli bir nokta tayin etmeksizin ve belirli bir yer kastetmeksizin **herhangi bir yere atılmasını arzuladıklarını** satır aralarına taşımaktadır.⁸⁹ Çünkü onların gayesi bir şekilde Yusuf (a.s)'dan kurtulmak ve O'nu başlarından defetmektir. Şu veya bu yer olması onlar açısından herhangi bir önem arz etmemektedir.⁹⁰

m. Kemâl (Tamlık, Mükemmellik Bildirme)

İsmi belirsiz olarak kullanılması bazen sıfatın bir şeye kemâl seviyede nisbetini ifade eder. Bununla kelimenin herhangi bir sıfatla kayıtlanmayıp onun her türlü müspet anlama muhtemil olduğu ifade edilmeye çalışılır. Misal olarak: هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رَجْزِ أَلِيمٍ (İşte bu -Kur'ân- (tam ve mükemmel) **bir hidâyettir**. Rablerinin âyetlerini tanımayanlar için çok kötü, acı bir azap vardır!)⁹¹ âyeti zikredilebilir. Haberin belirsiz olarak getirilmesi (هدى) Kur'ân'ın insanları doğruya hidâyet etme ve erdeme kılavuzluk yapma niteliğinin kemâl derecede olduğunu satır aralarına taşımaktadır.⁹²

⁸⁸ Yûsuf 12/5.

⁸⁹ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III, 65; Ebû Mûsâ, *Hasâisu't-terâkîb*, s. 219; ez-Zevbeî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, s. 153.

⁹⁰ el-Meydânî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, I, 402.

⁹¹ el-Câsiye 45/11.

⁹² ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, V, 246.

n. Ma'rife Kullanımdan Kaçınma

Bazen söz sahibi ma'rife kullanımdan kaçınmak gayesiyle nekre kullanmayı tercih eder. Bu da sözde var olan ma'rife kullanımın düşürülmesinin (hazfinin) anlam açısından daha uygun olduğu durumlarda başvurulur.

Ebu'l-Alâ el-Ma'arrî (ö. 449/1057), memduhuna menfi bir anlam isnâd ettiğini hissettirmemek için şöyle der:

إِذَا سَمِئْتُ مُهَنَّدَهُ يَمِينٌ لَطُولِ الْحَمْلِ بَدَّ لَهُ شِمَالًا

Uzun süre taşımaktan dolayı sağ el Hint kılıcından bıktığında soluna alır onu.

Şâir medih makamının bir gereği olarak memduhuna kemâline halel getirecek en ufak menfi bir anlamı çağrıştırmamak için, sözü ma'rife formla **يَمِينَهُ** /sağ eli şeklinde ortaya koyup memduha bıkkınlık vasfını sarih bir şekilde isnad etmemek üzere nekre kullanımı (**يَمِينٌ** /sağ el) tercih etmiştir.⁹³ Adeta sağ el de sol el de onun değilmiş gibi bir izlenim yaratacak şekilde ifade edilmiştir. Çünkü onun ellerine usanma, yorulma ve bıkkınlık isnadını yapmak istememektedir.

Sonuç

Ma'rife kelimesinin zıttı olan nekre, sözlük anlamı itibariyle bilmemek, tanımamak anlamlarına gelen n-k-r maddesinden 'tanınmayan, bilinmeyen' anlamında bir sıfat olup **belirli bir manaya delâlet etmeksizin kendi cinsi içerisinde şâyi/yaygın bir anlam ifade eden (belirsiz) isimler** için kullanılan bir terimdir. Bu yaygın anlam tek unsura (müfred) yönelik olabileceği gibi tür'e (cins) yönelik olabilir.

Arap dilinde ma'rife kullanımlar kadar nekre kullanımlar da önemlidir. İnsanoğlu her zaman açık anlatımı tercih etmeyebilir. Meramını açık anlatım ile karşılayamadığı yerlerde kapalı anlatıma başvurur. Zira bazen kapalı anlatımın gördüğü işlev ve karşıladığı ihtiyacı açık anlatımla karşılama şansı yoktur. **Mutlak genellemelere, çok sayıda unsuru kastetmeye, tahsis, tazim, azlık, çokluk, gizleme** gibi açılımlara imkân tanınması açısından nekre kullanım söz sahibi için özellikle bir tercih sebebi olur. Çünkü bir şey ne kadar meçhul ve bilinmezlik derecesi ne kadar fazla olursa, mahiyetini anlama ve künhünü idrak etme hususunda muhatabın ilgi ve merakı o denli fazla olur. Bunun pek tabii bir sonucu olarak da söz konusu şeyin tahmini ve yorumu etrafında fikir jimnastiği normalin üstünde bir boyutta ve çok geniş bir dairede gerçekleşir. Bu da söz konusu unsurun ma'rife kullanımından çok daha etkili bir boyutta algılanmasına

⁹³ Muhammed Abdülmuttalib, *el-Belâgatü ve'l-üslûbiyye*, s. 342-343; el-Merâğî, *'Ulûmu'l-belâğa*, s.126; el-Meydânî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, I, 408; el-'Akûb, *el-Mufasssal*, s. 128; Besyûnî, *İlmu'l-meânî*, s. 143; el-Bündârî, *Fî'l-belâgatü'l-'Arabiyye*, s. 147.

imkân verir. Üzerinde çok fikir yordduğu ve uğrunda büyük emekler sarf ettiği şeye nâil olduğunda insanın büyük bir haz duyması bunun en açık delilidir.

Söz sahibinin altı kategori halindeki ma'rifet kullanımlara başvurmayıp nekre kullanımı tercih etmesi belli bir sebebe bağlı olmalıdır. Bu durum, tamamen irâdi bir aktivite olan dil olgusunun tabii bir sonucudur. Zira insan aklının bir ürünü olan dilde hiçbir kullanımın tesâdüfi olduğunu söylemek mümkün değildir. Bundan dolayı nekre kullanımının(tenkîr) arka planında elbette birtakım edebî maksatlar vardır. Bu maksatları açığa çıkaracak yegane kıstas makâmın/konteksin kendisi ve onu yorumlayacak olan edebî zevktir.